

Leszálló Löwenheim-Skolem tétel

Tétel (Tarski–Vaught kritérium) *Legyen $\mathfrak{B}$ részstruktúrája $\mathfrak{A}$ -nak. $\mathfrak{B}$ akkor és csak akkor elemi rész, ha minden $\mathfrak{B}$ feletti e értékelésre és $\exists x \varphi$ formulára igaz a következő implikáció: ha $\mathfrak{A} \models \exists x \varphi[e]$, akkor van olyan $b \in B$, amire $\mathfrak{A} \models \varphi[e[x/b]]$.*

Bizonyítás Először tegyük fel, hogy $\mathfrak{B}$ elemi része $\mathfrak{A}$ -nak. Az elemi rész definíciója miatt ha egy $\mathfrak{B}$ feletti e értékeléssel $\mathfrak{A}$ -ban igaz egy formula, akkor ugyanazzal az értékeléssel $\mathfrak{B}$ -ben is igaz, vagyis $\mathfrak{B} \models \exists x \varphi[e]$. Ez pedig azt jelenti, hogy van $b \in B$, amire $\mathfrak{B} \models \varphi[e[x/b]]$. Megint az elemi rész definíciója miatt ekkor $\mathfrak{A} \models \varphi[e[x/b]]$, hiszen ez egy $\mathfrak{B}$ feletti értékelés.

Fordítva tegyük fel, hogy $\mathfrak{A}$ -ra és $\mathfrak{B}$ -re áll a fenti implikáció. A φ formula felépítésére vonatkozó indukcióval mutatjuk meg, hogy az elemi rész definíciója erre a két struktúrára fennáll. Prímformulákra azért, mert feltétel szerint $\mathfrak{B}$ részstruktúrája $\mathfrak{A}$ -nak. φ -ról $\neg\varphi$ -re; illetve φ és ψ -ről $\varphi \vee \psi$ -re trivi. Tegyük most fel, hogy az elemi rész definíciója φ -re és tetszőleges $\mathfrak{B}$ feletti értékelésre teljesül, és nézzük $\exists\varphi$ -t. Ha $\mathfrak{B} \models \exists\varphi[e]$, akkor $\mathfrak{B} \models \varphi[e[x/b]]$ valamilyen $b \in B$ -vel, az indukciós hipotézis miatt $\mathfrak{A} \models \varphi[e[x/b]]$, tehát $\mathfrak{A} \models \exists\varphi[e]$. Ha most $\mathfrak{A} \models \exists\varphi[e]$, akkor az állításban szereplő feltétel miatt van $b \in B$, amivel $\mathfrak{A} \models \varphi[e[x/b]]$, ahonnan az indukció miatt $\mathfrak{B} \models \varphi[e[x/b]]$, ahonnan $\mathfrak{B} \models \exists\varphi[e]$, ahogyan kívántuk. QED

Tétel *Legyen $\mathfrak{A}$ egy végtelen t típusú struktúra, $X \subseteq A$. Ekkor van $\mathfrak{A}$ -nak olyan $\mathfrak{B}$ elemi része, hogy $X \subseteq B$, és $|B| \leq |X| \cdot |t| \cdot \omega$*

Bizonyítás Legyen $\varphi(x, y_1, \dots, y_n)$ egy formula, az ehhez tartozó f_φ Skolem-függvény olyan A -n értelmezett n -változós függvény, hogy tetszőleges $a_1, \dots, a_n \in A$ elemekre, ha létezik egyáltalán olyan $b \in A$, amivel $\mathfrak{A} \models \varphi(b, a_1, \dots, a_n)$, akkor $f_\varphi(a_1, \dots, a_n)$ ilyen.

Rögzítsünk minden formulához egy Skolem-függvényt. Ha az $\mathfrak{A}$ struktúra alaphalmazának egy $B \subseteq A$ része zárt az összes Skolem-függvényre, akkor B részstruktúrát indukál (B zárt a függvényekre, amit az $x = f(y_1, \dots, y_n)$ formulához tartozó Skolem-függvény mutat); továbbá a Tarski–Vaught kritérium alapján elemi rész is.

Mivel formulából $|t| \cdot \omega$ darab van, azért ha X -et az összes Skolem-függvényre lezárjuk, legfeljebb $|X| \cdot |t| \cdot \omega$ számosságú halmazt kapunk. QED

Következmény (Leszálló Löwenheim-Skolem tétel) *Ha egy Γ formulahalmaznak van modellje, akkor van legfeljebb $|\Gamma| \cdot |t| \cdot \omega$ számosságú modellje is.*

Így például a halmazelmélet axiómarendszerének (egyetlen kétváltozós relációjel) ha van egyáltalán modellje, akkor van megszámlálható modellje is.

A leszálló és felszálló Löwenheim–Skolem tételek együtt azt mondják ki, hogy ha egy Γ formulahalmaznak van végtelen modellje, akkor minden $\kappa \geq |t|\omega$ számosságra van pontosan κ számosságú modellje is.